StatSoft

Popisná statistika – kvalitativní veličiny

V tomto bloku se budeme věnovat popisné statistice, a to konkrétně té části, která je vhodná pro popis kvalitativních veličin. V tomto díle tedy nebudeme posuzovat objektivitu a kvalitu naměřených hodnot, nebudeme testovat statistickou významnost apod., ale pouze vhodně popíšeme náš datový soubor tak, abychom získali lepší představu o charakteru a průběhu dat.

Úkolem popisné statistiky je graficky a číselně popsat datový soubor, aby byly dobře patrné jeho statistické vlastnosti a eventuálně byl také srovnatelný s ostatními datovými soubory. Popisné charakteristiky (míry polohy a variability) nám kromě popisu našich konkrétních experimentálních dat dají také základ pro odhadování populačních charakteristik. Než začneme s učebnicovým výkladem, pojďme se podívat na příklad použití popisné statistiky, tentokrát na akademické půdě:

Student oboru bankovnictví se dostavil do počítačové učebny, kde ho čekal krátký průběžný zápočtový test z aplikované statistiky. O právě probírané látce nevěděl téměř nic, statistika je pro něj nutné zlo, v bance bude totiž pracovat nejméně ve středním managementu. Ke zkoušce si přinesl velice sofistikovaný tahák, který vycházel z loňských variant těchto testů, jeho postup bychom mohli nazvat studentskou klasikou. Cílem testu bylo prokázat praktické znalosti statistiky a vhodně je aplikovat ve statistickém softwaru, který má univerzita k dispozici. Po otevření datového souboru CreditScoring se v zadání dočetl: „Aplikujte popisnou statistiku na všechna klientská data v souboru, výstupy ze softwaru okomentujte a uložte pod Vaším jménem na sdílené úložiště."

	1 Credit Rating	2 Balance of Current Account	3 Duration of Credit	4 Payment of Previous Credits	5 Purpose of Credit	6 Amount of Credit	7 Value of Savings	8 Employed by Current Employer for	9 Installment in % of Available Income	10 Marital Status	11 Gender	12 Living in Current Household for	Most Valu
1	bad	no running account	36	no problems with current credits	retraining	$3 003,00	no savings	5-8 years	25-35	single	male	< 1 year	life insurance
2	good	no balance	48	hesistant	retraining	$17 085,60	>1400	1-5 years	25-35	single	male	1-5 years	life insurance
3	bad	>$300	36	no previous credits	used car	$15 363,60	no savings	unemployed	< 15	divorced/living ap	female	1-5 years	life insurance
4	good	no running account	24	paid back	new car	$8 986,60	no savings	> 8 years	25-35	divorced/living ap	female	>8 years	ownership of
5	good	>$300	24	no previous credits	retraining	$1 761,20	no savings	5-8 years	< 15	single	male	< 1 year	no assets
6	good	no balance	12	no previous credits	retraining	$1 451,80	<140	5-8 years	15- 25	single	male	>8 years	no assets
7	bad	no running account	30	no previous credits	used car	$4 351,20	no savings	<1 year	25-35	divorced/living ap	male	>8 years	car
8	good	no balance	15	paid back	furniture	$2 151,80	>1400	> 8 years	< 15	single	male	>8 years	no assets

Na test absolutně nepřipraven, začal pozvolna lovit svůj tahák. Učitel, v tu chvíli zaneprázdněn studentkou, která se nedokázala, jak se později ukázalo, kvůli aktivnímu CapsLocku správně „zalogovat", mu dal čas k bezpečnému nahlédnutí do připraveného taháku. V něm u popisné statistiky byla hesla *míry polohy, míry variability (průměr, medián, modus, rozptyl, směrodatná odchylka atd.)*. Po načtení dat v softwaru v dialogu *vybrat proměnnou* zvolil *vybrat vše* a na panelu deskriptivní statistika zaškrtnul *průměr, rozptyl* a další míry, které si během doktorandovy nepozornosti stihl z přečteného papírku zapamatovat a potvrdil výpočet. Průměr z proměnné Credit Rating je 0,7, napsal do protokolu, když komentoval výsledek. Průměr 1,3 u proměnné pohlaví se mu příliš nezdál, nechal ho proto raději bez komentáře. Na konci uvedl vše na pravou míru větou: Proměnné, které zůstaly neokomentované, se neinterpretují. Ve slabé chvilce učitele ještě mobilem vyfotil zadání testu a poté opustil třídu. Za necelou hodinu na Facebooku napsal: Test byl celkem v pohodě, pořád stejný, zde posílám zadání. V komentářích se během chvíle objevily hlášky typu: „A máš k tomu i řešení?"

Příklad ze života ukazuje na špatnou aplikaci deskriptivních statistik. Zmiňovaná osoba sice správně zvolila klíčové vzorce, ale aplikovala je plošně na všechna data v souboru.

Jak mohl software vypočítat průměr 0,7 z binární textové proměnné s variantou znaku ***bad/good***? V softwaru *STATISTICA* je každá textová hodnota reprezentována číslem, se kterým software pracuje. *STATISTICA* tedy sečetla všechny hodnoty 0 a 1. Klientů s ratingem „good" je v souboru 700 a velikost celého souboru je 1000.

V tomto případě je kódování v softwaru 0 a 1, hodnota 0,7 tak bude po vynásobení číslem 100 reprezentovat procento případů, které mají v odpovědi „good". Pod textovými hodnotami kategorických veličin se však mohou skrývat i jiné číselné reprezentace, typicky např. 101, 102 atd.

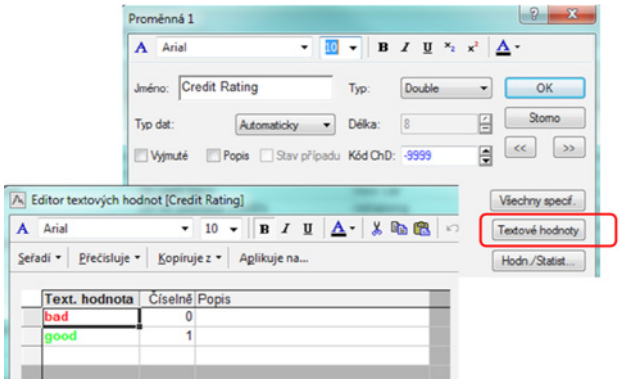

Grafický a číselný popis kvantitativních veličin

Jak vystihnout vlastnosti nominálních a ordinálních proměnných tak, aby měl příjemce k dispozici přehledné informace, které však zároveň vystihují důležité rysy souborů? Obecně vždy záleží na počtu kategorií daného znaku a typu kategorie. Základním výpočtem je však téměř vždy určení četností, tedy kolik dat mám v jednotlivých kategoriích, výsledek je potom zobrazen v tzv. tabulce četností.

Tabulka četností

(V softwaru STATISTICA: ***Statistiky -> Základní statistiky/tabulky -> Tabulky četností****)*

Tabulka rozdělení četností podává informaci o výskytu jednotlivých variant znaku v souboru z hlediska jejich počtu. V tabulce níže je vidět, že v náhodně vybraném vzorku studentů Oxfordu je 50 % těch, kteří studují společenské vědy, tedy 6 studentů.

	Tabulka četností:divisions (Oxford.sta)			
Kategorie	Četnost	Kumulativní četnost	Rel.četnost	Kumulativní rel.četnost
Humanities	3	3	25,00000	25,0000
Medical Sciences	2	5	16,66667	41,6667
Social Sciences	6	11	50,00000	91,6667
Physical & Life Sciences, Mathematical	1	12	8,33333	100,0000
ChD	0	12	0,00000	100,0000

Tři studenti v našem vzorku studují humanitní obor, což v našem vzorku tvoří 25 %. 91 % respondentů studuje buď humanitní obor, společenské vědy nebo medicínu. Kumulativní relativní četnost zde nemá až takový význam, význam relativní kumulativní četnosti ukazuje soubor počet dětí, které uváděli respondenti v anonymním dotazníku v rámci marketingového šetření:

	Tabulka četností:Počet dětí (marketing.sta)			
Kategorie	Četnost	Kumulativní četnost	Rel.četnost	Kumulativní rel.četnost
0	6	6	18,75000	18,7500
1	10	16	31,25000	50,0000
2	11	27	34,37500	84,3750
3	3	30	9,37500	93,7500
4	1	31	3,12500	96,8750
5	1	32	3,12500	100,0000
ChD	0	32	0,00000	100,0000

V souboru, kde je 32 odpovědí, převažuje jedno a dvě děti (31,25 % a 34,3 %) a 93,7 % respondentů má maximálně tři děti, resp. tři a méně dětí. Pouze 2 jedinci měli v souboru více než 3 děti. Chybějící hodnoty proměnná počet dětí neobsahuje (**ChD** = 0). Pro porovnání různých rozdělení četností, která se liší svými rozsahy, je vhodné používat relativní četnosti místo absolutních. Relativní četnosti p_i je podíl jednotlivých absolutních četností k celkovému rozsahu souboru. Počet dětí je sama o sobě proměnná diskrétní, obecně kvantitativní. Průměrný počet dětí u respondentů v konkrétním souboru tak má svůj smysl. V tomto případě však tuto proměnnou bereme jako ordinální a počet dětí značí danou kategorii. Obecně proměnné, které jsou diskrétní a mají malý počet obměn (přibližně cca do 10), mohou být, pokud je to žádoucí, považovány za ordinální.

Histogram

Grafickým znázorněním tabulky četností je histogram četností (**Grafy -> Histogramy**), kde základny mají délku zvolených intervalů a výšky velikost příslušných třídních četností, alternativně relativních četností:

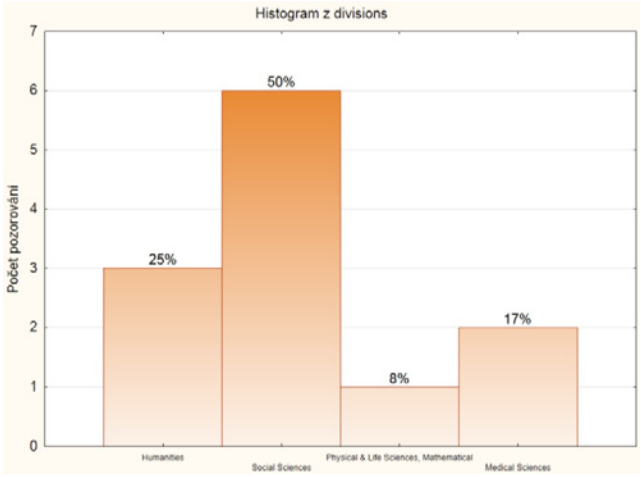

V praxi je však pouhé zobrazení četností obměn jednoho znaku nedostatečné a obměny znaku je nutné rozlišit podle další kategorické proměnné, například podle pohlaví, vzdělání, použitého polotovaru, odrůdy, typu stroje atd.

(V softwaru STATISTICA: ***Grafy -> Histogramy -> záložka Kategorizovaný -> Kategorie X -> Změnit proměnnou****)*

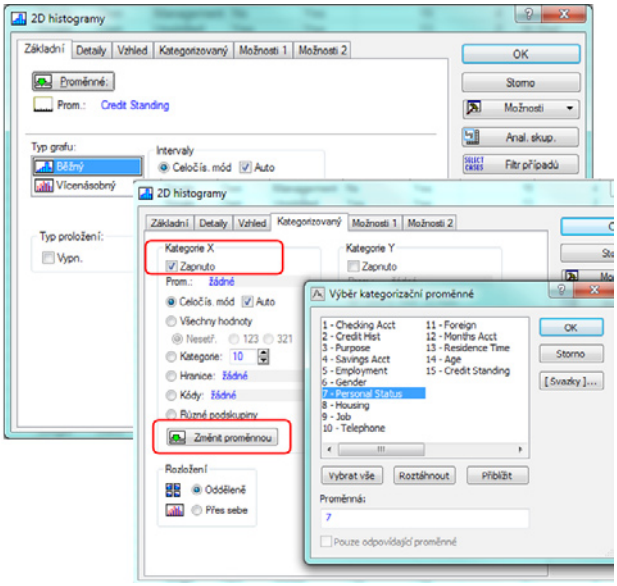

Obrázek níže ukazuje četnosti klientů z hlediska schopnosti splácet úvěr, kteří jsou dále rozděleni podle svého osobního stavu (ženatý, rozvedený, svobodný). Dle rozložení jednotlivých kategorií bychom neusuzovali na nějakou významnější závislost mezi rodinným stavem a schopností splácet úvěr, případně pouze na velmi slabou.

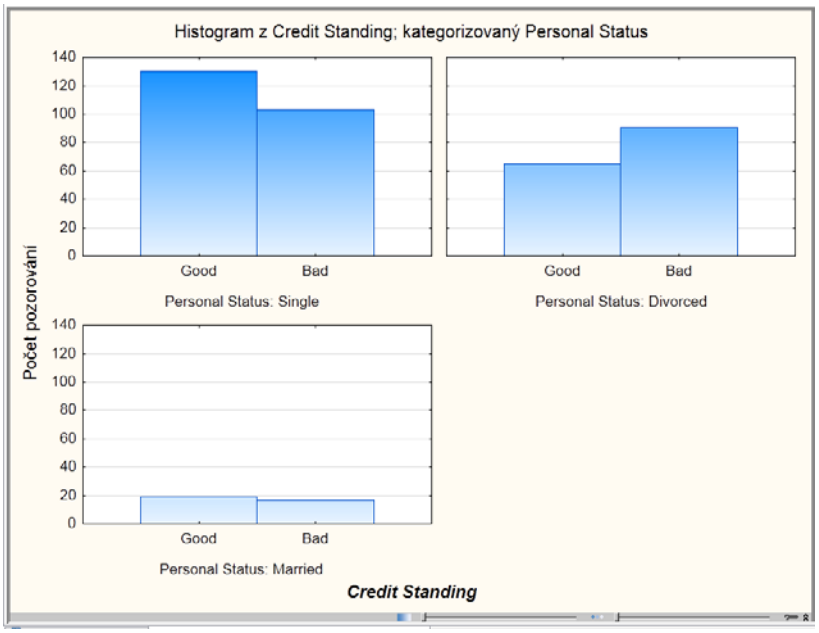

O testování hypotéz nad kvalitativními znaky bude řeč v nějakém z příštích článků. U spojité veličiny bychom museli jednotlivé výskyty znaku zařadit do kategorií, v takovém případě potom hovoříme o intervalovém rozdělení četností. Ve výše uvedeném případě naopak mluvíme o prostém rozdělení četností. Alternativou k histogramu je polygon četností, někdy nazýván četnostní funkce, který opět na ose X zachycuje hodnoty znaku (Xi) a na ose Y jim odpovídající četnosti (ni). Graf četnostní funkce pro známky s chemie:

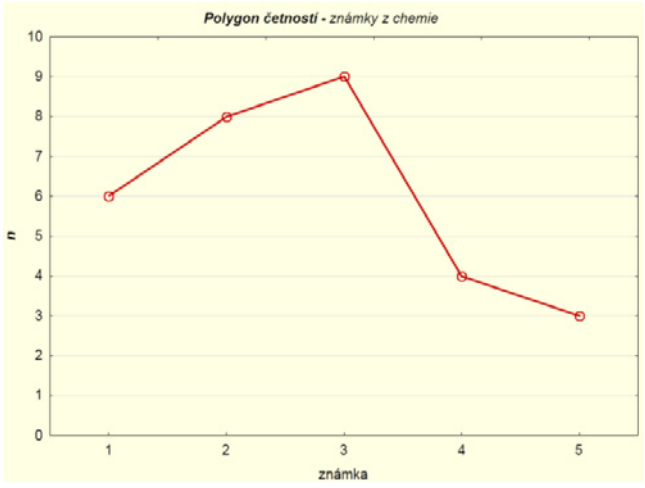

V příští části našeho seriálu budeme pokračovat s aplikací popisné statistiky také na spojité veličiny a postupně si ukážeme všechny nejdůležitější metriky a grafy, která se na spojité veličiny v praxi aplikují.

StatSoft STATISTICA

StatSoft CR s.r.o.
Ringhofferova 115/1, 155 21 Praha 5 – Zličín
t +420 233 325 006, **f** +420 233 324 005
e info@statsoft.cz